

Carita Ahmala
Nina Lauronen
Minna Ukkonen

Kiertokorista äitiyspakkaukseen

- **poimintoja äitiyspakkauksen historiasta ja nykypäivästä**

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Terveystieteiden (AMK)

Hoitotyön koulutusohjelma

Opinnäytetyö

6.5.2014

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Carita Ahmala, Nina Lauronen, Minna Ukkonen Kiertokorista äitiyspakkaukseen - poimintoja äitiyspakkauksen historiasta ja nykypäivästä. 34 sivua 6.5.2014
Tutkinto	Terveystenhoitaja (AMK)
Koulutusohjelma	Hoitotyön koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Terveystenhoitotyön suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja(t)	Projektipäällikkö Marita Räsänen Lehtori Anna-Kaisa Pienimaa
<p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata äitiyspakkauksen syntyä ja merkitystä terveyden edistämistyössä sekä koota tietoa yhteiskunnasta ja niistä tapahtumista, jotka johtivat äitiyspakkauksen ja -avustuksen syntyyn. Lisäksi kuvasimme äitiyspakkauksen sisältöä ja siinä tapahtuneita muutoksia vuosina 1938, 1955, 1978 ja 2014. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ymmärrystä äitiyspakkauksen historiasta ja merkityksestä terveyden edistämisyössä. Tämä opinnäytetyö on osa Hoitotyön koulutuksen museon ja Metropolia Ammattikorkeakoulun yhteistä hanketta Hoitotyön ja sen koulutuksen historiasta nykypäiviin ja tulevaisuuteen.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys ja aineiston tulkintamenetelmät nousivat hoitotyön laadullisesta tutkimuksesta. Opinnäytetyössä on hyödynnetty historian tutkimuksellisia menetelmiä. Lähteinä käytimme Hoitotyön koulutuksen museon ja Lastenlinnan museon aineistoa sekä historiaan liittyvää kirjallisuutta, tutkielmia ja dokumentteja. Kuvailimme työssämme äitiyspakkauksen kehitykseen kytkeytyviä teemoja kuten maitopisaratoimintaa, neuvoloiden kehittymistä, terveyden edistämistyötä ja kiertokoritoimintaa.</p> <p>Äitiyspakkaus on ollut merkityksellinen äitien ja lasten terveyden edistäjä. Siitä saatu konkreettinen apu, kuten liinavaatteet ja vaatteet, ovat osaltaan vähentäneet imeväiskuolleisuutta maassamme. Äitiyspakkauksen saamisen edellytys on ollut hakeutuminen neuvolaan raskauden aikana ja näin odottavat äidit ovat saaneet hoito-ohjeita raskauteen ja vauvan hoitoon liittyen. Äitiyspakkauksella on haluttu turvata syntyvien lasten terveyttä, joten sillä on ollut myös väestöpoliittista merkitystä.</p> <p>Äitiyspakkauksella on nykyäänkin opetuksellinen arvo ja se toimii terveyden edistämisen työvälineenä. Äitiyspakkaus konkretisoi vauvan tarpeet, auttaa luomaan positiivisia mielikuvia syntyvästä vauvasta ja antaa välineitä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Äitiyspakkauksella on myös taloudellista arvoa perheille. Äitiyspakkaus heijastelee aikaansa ja yhteiskunnan arvoja, jonka vuoksi se on säilyttänyt suuren suosionsa vuodesta toiseen.</p>	
Avainsanat	äitiyspakkaus, äitiysavustuksen historia, terveyden edistäminen, Hoitotyön koulutuksen museo

Author(s) Title	Carita Ahmala, Nina Lauronen, Minna Ukkonen The History of the Finnish Maternity Package
Number of Pages Date	34 pages 6 May 2014
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Nursing and Health Care
Specialisation option	Public Health Nursing
Instructor(s)	Marita Räsänen, Project Manager Anna-Kaisa Pienimaa, Senior Lecturer
<p>The purpose of our study was to describe the history of the Finnish maternity package and the significance it had in health promotion. We gathered information on the Finnish society and on the events that led to the creation of the Finnish maternity package and maternity benefit. We described the content of the maternity package in year 1938, 1955, 1978 and 2014. The aim of our study was to increase the value and importance of the Finnish maternity package and to show the importance on the health promotion.</p> <p>We studied the history of Finnish maternity package. We used material from the Museum of Nursing Education, Helsinki, Finland, and from the Museum of the HUS, Children Castle Hospital, Helsinki, Finland. We gathered information from history books, research papers and documents. Our key themes were health promotion, child welfare clinic, maternity clinic and maternity package.</p> <p>The results showed that the Finnish maternity package was important to maternal and child health promoters. The content, such as linens and clothing, helped to reduce infant mortality in Finland. In order to obtain a maternity package expecting mothers were required to visit a maternity clinic to get instructions for pregnancy and child care. The Finnish maternity package was intended to ensure the health of newborn babies so it had importance for population policy.</p> <p>A Maternity package has still the educational value and it works as a tool for health promotion. The maternity package concretizes the baby's needs, helps to create positive images of the baby and provides tools to support the early interaction. The Finnish maternity package also has an economic value to Finnish families. It is a free, social benefit for Finnish citizens. The Finnish maternity package reflects the times and values of the Finnish society, which is why it has maintained a high popularity from year to year.</p>	
Keywords	maternity package, history of maternity benefit, health promotion, the Museum of Nursing Education Helsinki, Finland

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	2
3	Opinnäytetyön työtavat ja menetelmät	2
4	Terveyden edistämistyö 1900-luvun alussa	4
4.1	Kätilöt terveydenedistäjinä	4
4.2	Maitopisaratoiminta	6
5	Terveyden edistämistyö 1920-1940-luvuilla	7
5.1	Terveydenhoitajat terveydenedistäjinä	7
5.2	Neuvolatoiminnan kehittyminen	9
6	Äitiyspakkauksen kehittyminen	11
6.1	Kiertokori	12
6.2	Laki äitiysavustuksesta	13
7	Äitiyspakkauksen sisällöt	15
7.1	Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1938	15
7.2	Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1955	16
7.3	Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1978	18
7.4	Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 2014	20
8	Äitiyspakkauksen merkitys terveyden edistämistyössä	23
9	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	25
10	Pohdinta	27

1 Johdanto

Suomalainen äitiyspakkaus on ”kansakunnan tuliaislahja vastasyntyneelle”, kuvaili presidentti Tarja Halonen New Yorkissa 25.9.2008 järjestetyn YK:n yleiskokouksen yhteydessä. Presidentti esitteli äitiyspakkauksen, jonka suomalaiset äidit saivat ensimmäisen kerran vuonna 1938. Presidentti havainnollisti äitiyspakkauksella työtä, jota maassamme on tehty terveyden edistämiseksi. (Äitiyspakkaus esillä New Yorkissa: 2008.)

Terveyden edistäminen määritellään yksilöön, väestöön, yhteisöihin ja elinympäristöön kohdistuvana toimintana, jonka tavoitteena on sekä terveyden että työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen. Lisäksi terveyden edistämistyön tulisi vaikuttaa terveyden taustatekijöihin sairauksia, tapaturmia ja muita terveysongelmia ehkäisten. Väestöryhmien välisten terveyserojen kaventaminen on tärkeä osa nykyistä terveyden edistämistyötä. (Terveydenhuoltolaki 1326/2003 § 3.)

Äitiyspakkaus on äitiysavustuslain mukainen sosiaaliturvaetus, joka on tarkoitettu kaikille raskaana oleville naisille tai adoptiovanhemmille, jotka kuuluvat suomalaisen sosiaaliturvan piiriin. Äitiyspakkaus sisältää lasten vaatteita ja muita lastenhoitoon liittyviä tarpeellisia tavaroita. Pakkauksen sijaan äiti voi valita myös verottoman rahasumman äitiysavustuksena. (Äitiysavustus ja äitiyspakkaus 2013.) Äitiyspakkaus on yksi tapa saada odottavat äidit kattavasti terveydenhuollon piiriin, sillä sen saamisen ehtona on, että äiti käy terveystarkastuksessa alkuraskaudessa.

Tässä opinnäytetyössä kuvaamme historiaa, joka on mielestämme vaikuttanut äitiyspakkauksen syntyyn. Kerromme myös äitiysavustuslaista ja äitiyspakkauksen sisällöistä neljänä eri vuosikymmenenä. Pohdimme äitiyspakkauksen merkitystä terveyden edistäjänä ennen ja nyt sekä tuomme esiin opinnäytetyömme luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia asioita. Lopuksi esittelemme johtopäätöksemme sekä ehdotuksemme jatkotutkimusaiheiksi.

Tämä opinnäytetyö on osa Metropolia Ammattikorkeakoulun ja Hoitotyön koulutuksen museon ”Hoitotyön ja sen koulutuksen historiasta nykypäiviin ja tulevaisuuteen” -projektia. Hankkeen päätavoitteena on tallentaa hoitotyön ja sen koulutuksen historian vaiheita koulutuksen alkua ajoista nykypäivään ja tulevaisuuteen.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata äitiyspakkauksen syntyä ja merkitystä terveyden edistämistyössä. Kokoamme tietoa yhteiskunnasta ja niistä tapahtumista, jotka johtivat äitiyspakkauksen ja -avustuksen syntyyn. Lisäksi esittelemme äitiyspakkauksen sisältöä ja siinä tapahtuneita muutoksia vuosina 1938, 1955, 1978 ja 2014.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa äitiyspakkauksen syntyhistoriasta ja tiedon avulla syventää ymmärrystä äitiyspakkauksen merkityksestä terveyden edistämisessä. Tavoitteena on, että opinnäytetyön tarjoamaa näkökulmaa ja tietoa voidaan hyödyntää äitiyspakkauksen kehittämistyössä. Terveyden edistäminen on edelleen ajankohtaista ja äitiyspakkauksen avulla perheitä voidaan tukea vanhemmuuteen kasvussa ja vanhemmuudessa.

3 Opinnäytetyön työtavat ja menetelmät

Aloitimme aiheeseen perehtymisen lukemalla ja etsimällä tietoa yleisestä historiasta sekä kaunokirjallisuudesta. Teimme opinnäytetyöhömmme liittyen tiedonhaun yhdessä Metropolian kirjaston informaation kanssa syksyllä 2013. Haimme tietoa Nelli-portaalista, Theseuksesta, Metcatista, Medicistä, Heldasta ja Helmetistä kuin myös Kansalliskirjaston Arto-, Linda- ja Ysa-tietokannoista. Äitiyspakkaus ja äitiysavustus valikoituivat hakusanoiksi työmmme aiheen mukaisesti. Näillä hakusanoilla löysimme tietoa keskeisistä äitiyspakkauksen kehitykseen liittyvistä teemoista. Haun tuloksena löytyi aihetta käsitteleviä kirjoja, pro gradu-tutkielmia ja artikkeleja. Pyrimme löytämään mahdollisimman monia, äitiyspakkausta ja äitiysavustusta käsitteleviä lähteitä varmistaksemme mielestämme keskeisten teemojen löytymisen.

Hoitotyön koulutuksen museossa on terveydenhoitajan huone, jossa vierailimme kahdesti syksyllä 2013. Käynneillämme kartoitimme huoneessa olevaa kirjallista materiaalia ja esineistöä. Opinnäytetyön aiheen valinnassa ja hahmottelussa auttoi Hoitotyön koulutuksen museon vapaaehtoistyöntekijä Inkeri Havu. Äitiyspakkauksesta ei ole aiemmin tehty opinnäytetyötä Metropolia Ammattikorkeakoulussa. Keväällä 2014 Hoitotyön koulutuksen museo sai vuodelta 1978 olevan äitiyspakkauksen kokoelmiinsa ja tällöin perehdyimme pakkauksen sisältöön ja valokuvasimme sen.

Kiertokoritoiminta liittyy keskeisesti äitiyspakkauksen syntymiseen. Kiertokori oli lahjoituksina saatuja vaatteita ja vauvan hoitotarvikkeita sisältävä kori. Kiertokoritoiminta sai alkunsa 1920-luvulla Mannerheimin lastensuojeluliiton toimesta. Kori annettiin lapsen saaneisiin, vähävaraisiin perheisiin. Tarkoitus oli kierrättää kori käytön jälkeen seuraavalle tarvitsijalle. Perehtyäksemme kiertokoriin, vierailimme Lastenlinnan museossa 14.10.2013. Museonhoitaja Ari Sintonen esitteli meille kiertokorit ja Lastenlinnan tilat. Saimme tietoa museon esineistä ja niiden historiasta. (Sintonen: 2013.)

Opinnäytetyössämme olemme hyödyntäneet historian tutkimusmenetelmiä. Tästä syystä aineistoa kerätessämme olemme perehtyneet oman aiheemme lisäksi myös aikakauden yleiseen historiaan sekä aiheisiin, jotka läheisesti liittyvät omaan opinnäytetyöhömmme (Tallberg 1997: 195). Olemme perehtyneet tietokirjallisuuden, historiankirjoitusten, kaunokirjallisuuden ja lehtien avulla äitiyspakkauksen alkuaikojen historiaan 1900-luvun eri vuosikymmeninä sekä terveyden edistämistyöhön ja yhteiskunnallisiin muutoksiin näinä aikoina. Kirjallisuuden lisäksi olemme käyttäneet apunamme valokuvia ja esineitä. Olemme lähestyneet aihettamme myös tutkien kättilön työtä, terveystieteiden alkamista, neuvoloiden perustamista sekä terveyden edistämistyötä ennen äitiyspakkauksen syntyä. Lisäksi olemme lukeneet kaunokirjallisuutta, jossa kuvataan yhteiskunnallisia oloja, ihmisten elämää ja työtä tuona aikana sekä tutustuneet äitiysavustuksesta säädettyihin lakeihin. Halusimme löytämiemme aikalaiskuvausten avulla ymmärtää ja kuvata niitä elinoloja, jotka vallitsivat Suomessa 1900-luvulla opinnäytetyössämme käsiteltävinä vuosikymmeninä.

Historiallisen näkökulman lisäksi äitiyspakkaus on ajankohtainen ja kansainvälistäkin keskustelua herättänyt aihe. Äitiyspakkaus on lähetetty Ruotsin kuninkaallisille vuonna 2012 ja Iso-Britannian kuninkaallisille vuonna 2013. Nämä tapahtumat ovat saaneet kansainvälistä julkisuutta. Halusimme huomioida myös sen, mitä äitiyspakkaus on nykyään, mikä on sen merkitys ja mitä siitä on kirjoitettu. Perehtyminen aihepiiriin laajasti, kirjallisuuden ja muun materiaalin avulla, on palvellut lähestymistapaamme. Sen avulla olemme muodostaneet kokonais kuvan ja ymmärryksen tutkimastamme asiasta, jolloin tämä tieto on ohjannut meitä myös aineiston kokoamisessa ja analysoimisessa. (vrt. Anttila 2000: 438 - 439.)

Tiedonhaun tuloksena löytyneestä aineistosta olemme etsineet teemoja, jotka kytkeytyvät äitiyspakkauksen syntyyn. Keskeisiksi teemoiksi nousivat terveyden edistämistyö, maitopisaratoiminta, neuvolatoiminnan kehittyminen, kiertokori ja laki äitiysavustuksesta. Erittelimme aineistoa ja ryhmittelimme tietoa teemoittain luoden otsikoita, alaotsikoita ja asiakokonaisuuksia näiden alle. Terveyden edistämistyöhön liittyviä teemoja olivat kätilötyö sekä terveydenhoitajakoulutuksen alkaminen ja terveydenhoitajatyö. Neuvoloiden kehittymiseen liittyvät teemat, kuten maitopisaratoiminta, kiertokorit ja Lastenlinnan perustaminen ovat työssämme keskeisiä ja kytkeytyvät äitiyspakkauksen syntyyn. Äitiyspakkausta määrittelee äitiysavustuslaki, joten myös sen käsittely on keskeistä työssämme.

4 Terveyden edistämistyö 1900-luvun alussa

Terveyden edistämistyön haasteet olivat moninaisia 1900-luvun vaihteessa. Tällöin suurin osa suomalaisista sai elantonsa maataloudesta. Yli puolet näistä maatalouden ruokakuntiin kuuluvista oli vuokraviljelijöitä, kuten torppareita, mäkitupalaisia tai maatyöläisiä. Köyhyys oli vaikea sosiaalinen ongelma Suomessa. (Hjerppe 1988: 85; Siivola 1984: 21.) Kätilö Anna Niiranen kuvaa torpparin elämää Padasjoella vuosisadan vaihteessa.

”Varsinkin kesällä minun tuli sääli torppareita, jotka asuivat kaukana taloista ja joiden täytyi käydä siellä päivätöissä, ja erittäinkin heidän emäntiään. Matkaa oli milloin viisi kilometriä, milloin enemmänkin. Kun aamulla täytyi olla talossa työssä klo 5, niin emännän oli noustava kello 2 ja niinpä miehenkin, jotta ehti hakea hevosen, ryypätä kahvinsa, saada eväät matkaansa ja ajoissa ehtiä taloon. Kun työt illalla lopetettiin klo 8-9, oli kello yksitoista, ennen kuin väsynyt mies ja hevonen olivat kotimatkan taivaltaneet, hevonen saatu hakaan metsään ja mies syönyt.” (Niiranen 2004: 53-54.)

Väestönkasvu oli 1900-luvun vaihteessa nopeaa ja sekä teollisuus- että maataloustuotanto kehittyivät. Maatalouden tuotantomenetelmät paranivat ja metsä- ja paperiteollisuus lisääntyi. Teollisuuden kehittyminen lisäsi maaseudun tilattoman väestön muuttoliikettä kaupunkeihin. Työ oli kehityksestä huolimatta edelleen raskasta ja terveyttä kuormittavaa. Muuttoliikkeen myötä myös tartuntataudit, kuten tuberkuloosi, levisivät ja

elinolot kaupungeissa olivat usein ahtaat, ravitsemus oli puutteellista ja myös hygienia oli huonoa. (Siivola 1984: 21.)

4.1 Kätilöt terveydenedistäjinä

Kätilökoulutus alkoi Suomessa 1816, jolloin Turkuun perustettiin synnytyslaitos kätilöopetusta varten (Hänninen 1965: 96). Tätä ennen kätilöitä oli koulutettu Ruotsissa, jossa ensimmäinen suomalainen kätilö sai koulutuksensa vuonna 1711. (Vainio-Korhonen 2012: 36). Turussa koulutuksen sai 73 kätilöä ja vuonna 1833 kätilöopetus siirtyi Helsinkiin yliopiston yhteyteen. (Suomen Kätilöliitto.)

Kätilöt kiersivät kodeissa hoitamassa synnytyksiä ja näkivät ihmisten köyhyyden ja puutteen. Elinolot ja asumukset olivat kurjat. (Helsti 2000: 348.)

”Rakennuksessa, johon minut vietiin, oli asuinhuone ja porstuan perällä kamari, jossa emäntä makasi lapsineen. Mikä hämmästys valtasikaan minut astuessani sisään. Leveässä sängyssä makasi nainen äärettömän likaisena. Vuoteen alusena oli likaista riepumattoa, joka oli kaiken ikänsä palvellut lattiamattona ja siitä nostettu synnyttäjän vuoteeseen ja josta aina käännettiin kuivempia paikkoja alle, sikäli kun ehtivät kuivaa toisella puolen sänkyä. Peitteenä oli isännän vanha takki, peräti likainen sekin. Se oli varmasti tehnyt kaikki pelto-työt, lannanvedot ja riihen lämmitykset, niin likainen ja rikkinäinen se oli, ja jouti siis nyt näin kelvottomaan tehtävään, johon ei parempaa uhrattu.” (Niiranen 2004: 20.)

Suhtautuminen koulutettuihin kätilöihin oli toisinaan varauksellista ja torjuvaa, koska äidit pelkäsivät kätilön moitteita ja häpesivät köyhyyttään ja kotiensa epäsiisteyttä. (Helsti 2000: 348.) Vaikeuksista ja vastustuksesta huolimatta työ terveyden edistämiseksi jatkui. Kätilöt tekivät terveyden edistämistyötä antamalla ohjeita lasten ravitsemukseen ja hygieniaan liittyen. Äitejä kehoitettiin syömään terveellisesti ja juomaan runsaasti, että lapselle riittäisi maitoa. Imettämiseen kannustettiin ja sarviruokinnan epähygieenisyydestä varoiteltiin. Äitejä kehoitettiin myös pitämään huolta puhtaudestaan. Kätilöt olivat pitkään ainoita terveydenhuollon koulutuksen saaneita henkilöitä maaseudun kunnissa. Työ oli moninaista ja tehtävänkuvaa laaja. Matkoillaan synnyttäjien luona kätilöt ohjasivat myös muuta perhettä terveyteen liittyvissä asioissa, hoitivat haavoja ja ihottumaa, rokottivat ja neuvoivat kodin puhtauteen liittyvissä asioissa. Myös perheille arvokkaiden kotieläinten, kuten lehmien ja sikojen hoitoon pyydettiin kätilön apua. (Hoppa 2010: 41-45.)

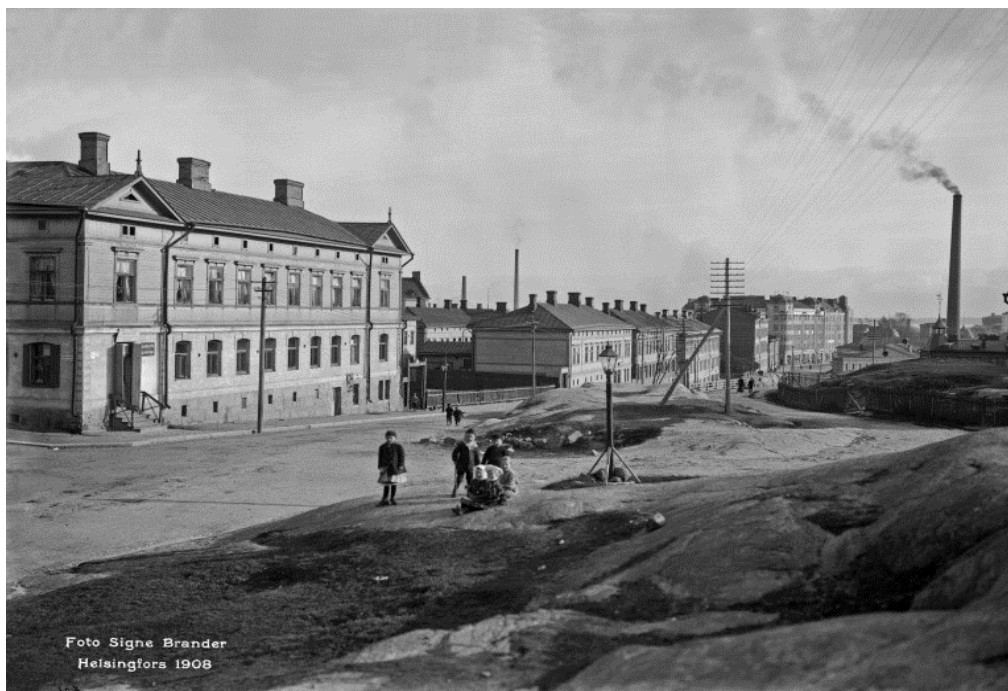
Kätilöiden työn tulokset näkyivät uusien siisteysnormien juurtumisena, kansanlääkinästä ja vastasyntyneiden sarviruokinnasta luopumisena. Vastasyntyneiden kuolleisuus laski paikkakunnilla, joissa oli kätilö. (Vainio-Korhonen 2012: 150).

4.2 Maitopisaratoiminta

Maitopisaratoiminta loi pohjan myöhemmälle neuvolatoiminnalle. Helsingissä Maitopisaratoiminta käynnistyi vuonna 1904 nuoren pankkineidin Greta Klärichin toimesta. Hän oli vierailullaan Ruotsissa tutustunut alun perin ranskalaiseen Goutte de lait -aatteeseen, jonka tavoitteena oli vähentää huonosta hygieniasta johtuvaa imeväiskuolleisuutta. Suomessa Maitopisara-nimellä tunnettujen yhdistysten tavoitteena oli tarjota puhtaita ja turvallisia maitoseoksia vähävaraisille ja syystä tai toisesta imettämään kykenemättömille äideille. Yhdistyksen perustamalla Maitopisara-asemilla äidit, joilla oli runsaasti maitoa, saattoivat sitä luovuttaa ja äidit, jotka maitoa tarvitsivat, saattoivat sitä ostaa pientä maksua vastaan. Täysin varattomat äidit saivat maidon ilmaiseksi. Päivittäisen maitoannoksen saadakseen äidin oli tuotava lapsi säännöllisesti lääkärin tarkastukseen sekä selitettävä, miksei imettänyt. Asemalla toimiva lastenlääkäri määräsi lapsen terveydentilan perusteella tälle sopivan maitoseoksen, joka annosteltiin valmiiksi pulloihin. Maidon jakelun ja lääkärintarkastusten lisäksi yhdistyksen toimintaan kuuluivat alusta asti myös kotikäynnit niiden lasten luona, jotka olivat yhdistyksen kirjoissa. Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen 120 alle yksivuotiaista lasta olikin jo merkitty yhdistyksen kirjoihin ja maitoseoksia oli tänä aikana jaettu noin 360 annosta päivässä. (Tauriainen 2013.) Ensimmäinen Maitopisara-asema sijaitsi Kallion kaupunginosassa Helsingissä osoitteessa Toinen linja 7 (kuva 1) (Riihola 2010: 41).

Rahoituksen toimintaansa yhdistys sai kaupungin antamasta tuesta sekä yksityishenkilöiltä ja yrityksiltä saaduista lahjoituksista. Lisäksi varoja kerättiin myymällä halpoja kukkarintaneuloja, joita askartelemaan neiti Greta Klärich kokosi joukon vapaaehtoisia. Ensimmäisen kerran vuonna 1908 näitä rintaneuloja, vappukukkia, myytiin Esplanadilla menestyksekkäät 90 000 kappaletta. Hiljalleen Maitopisarayhdistys laajensi toimintaansa koko maahan ja vuonna 1944 neuvolatoiminnan tullessa lakisääteiseksi myös Maitopisarayhdistykset kunnallistettiin. Vuonna 1976 Maitopisarayhdistys yhdistyi Folkhälsaniin, joka jatkaa edelleen vappukukkamyyntiä lasten hyväksi. Vappukukka onkin Suomen vanhin keräysmerkki. Vappukukkien värit, muodot ja materiaalit ovat muuttu-

neet vuosien saatossa. Käytetyt materiaalit ovat olleet muun muassa selluloidia, muovia ja guttaperkkaa. (Tauriainen 2013.)

Kuva 1. Toinen Linja 15, 13, 11, 9. Brander, Signe 1908. Helsingin kaupunginmuseo.

5 Terveyden edistämistyö 1920-1940-luvuilla

Yhteiskunnan kehittämisessä huomattiin terveyden edistämisen merkitys 1920-luvulla. Ehkäisevä terveydenhoito sekä väestön terveystottumuksiin ja asenteisiin vaikuttaminen katsottiin tarpeelliseksi. Ymmärrettiin, että ihminen omalla toiminnallaan on vastuussa terveydestään. Tuolloin luodut kansanterveystyön periaatteet ovat osittain tavoitteina edelleenkin (Siivola 1985: 49).

5.1 Terveydenhoitajat terveydenedistäjinä

Maamme ensimmäinen koulutettu terveystyöntekijä oli Venny Snellman, joka oli saanut koulutuksensa Lontoossa Bedford Collegessa vuonna 1922. Koulutuksen tarkoituksena oli valmentaa johtavia terveystyöntekijöitä eri maihin. Sieltä valmistuttuaan Venny Snellman nimitettiin Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton lastenhuollontarkastajaksi ja seu-

raavana vuonna virkanimike laajeni terveyshuollontarkastajaksi. Venny Snellman kiersi ympäri Suomea antamassa lastenhuollon neuvontaa ja näillä matkoillaan huomasi hajanaisuutta ja suunnittelemattomuutta eri aloilla toimivien hoitajattarien antamassa neuvonnassa. Koulutus oli yhtenäistettävä ja järjestettävä uudelleen. Oli ryhdyttävä kouluttamaan terveystyöntekijöitä, jotka voisivat hoitaa keskitettyä terveydenhuoltotyötä. (Siivola 1984: 33-34.)

Tarkoituksenmukaisimmaksi ratkaisuksi katsottiin sairaanhoitajakoulutukseen pohjautuva terveystyöntekijäkoulutus, joka alkoi vuonna 1924. Kurssi kesti kuusi kuukautta. Terveystyöntekijäkoulutuksen tarkoitus oli kouluttaa sairaanhoitajia toimimaan sekä tuberkuloosihoitajina, kouluhoitajina että lastenhoidon neuvojina. Monipuolisuuden ajateltiin lisäävän työn kiinnostavuutta ja myös työn laadun ja tehokkuuden ajateltiin paranevan. Koulutuksella tavoiteltiin laaja-alaista yhteiskunnallisen tilanteen ymmärtämistä sekä sosiaalipoliittisen työn tuntemusta ja päämääriä. Terveystyöntekijän työssä menestymiseen vaikuttivat paitsi tieto, myös kyky sopeutua erilaisiin tilanteisiin ja oloihin sekä pedagoginen osaaminen. (Siivola 1984: 32-36.)

Terveydenhoitajan koulutus siirtyi 1930-luvun alussa valtiolle ja sitä varten perustettuun Valtion Terveydenhuolto-opistoon. Sen johtajattarena toimi Tyyne Luoma, joka oli terveystyöntekijäkoulutuksen ja terveydenhoitotyön kehittämisen uranuurtaja. Samaan aikaan säädettiin useita terveyttä ja hyvinvointia edistäviä lakeja: rokotuslaki, köyhäinhuoltolaki, lastensuojelulaki ja äitiysavustuslaki. (Haarala - Tervaskanto-Mäentausta 2008: 16.)

1940-luvulla terveydenhuollon kehittämistyö jatkui sota-ajasta huolimatta. Terveydenhuoltotyötä tehtiin erityisesti evakuoitujen väestön, äitien ja lasten keskuudessa. Perustettiin kiertäviä äitiys- ja lastenneuvoloita, jotka liikkuvat autoilla paikoissa, joissa oli siirtoväkeä ja suurin avun tarve. (Siivola 1985: 80.) Jälleenrakentamisen ja neuvolalaitosten myötä maahamme saatiin kattava ja tehokas neuvolajärjestelmä. Rokotustoiminta kehittyi neuvoloiden keskeiseksi työmuodoksi. Äitiysavustuslaki kannusti käymään neuvolassa, ja vuoteen 1950 mennessä äitiysneuvolassa asioivat jo lähes kaikki raskeana olevat. (Haarala - Tervaskanto-Mäentausta 2008: 17.)

Terveystyöntekijät työskentelivät kunnissa opettaen lastenhoitoa, ensiapua, kodin terveydenhoitoa ja sairaanhoitoa. Keskeisenä työmuotona olivat kotikäynnit. Monissa perheissä lapsilla ei ollut kunnollisia vaatteita eikä kenkiä. Ravitsemus- ja hygienia- ja

olivat huonoja. Terveysisaret kävivät paikkakunnan kerhoissa, kokouksissa ja seuroissa puhumassa terveyteen liittyvistä asioista. Terveysisaret kiinnittivät huomiota lasten ravitsemustilaan ja muun muassa kahvinjuontiin, koska lasten kahvinjuonti oli tuolloin vielä yleistä. Lisäksi huomioitiin lasten kasvuun ja hygienian hoitoon liittyviä asioita ja puhuttiin esimerkiksi hampaiden harjauksen merkityksestä. (Siivola 1984: 43-46.)

5.2 Neuvolatoiminnan kehittyminen

Keväällä 1918 Sophie Mannerheim päätti perustaa Kallion kaupunginosaan turvakodin varattomille ja kodittomille äideille ja lapsille.

”Sääliävimpiä olivat lapset, ennen kaikkea yksinäiset sotalapset, levottoman ajan viattomat äskensyntyneet, joiden maailmaantulon oli aiheuttanut kenties hyvinkin satunnainen suhde. Kun Sophie Mannerheim eräänä kevätpäivänä käveli Kalliossa nuoren avustajansa, nykyisen kanslianeuvos Erik Mandelinin kanssa, kohtasi hän tällaisen lapsen. Koditon, nälkiintynyt äiti, joka kantoi lasta käsivarrellaan, ei tiennyt, kenelle antaa, minne sijoittaa pienokaisensa, jolle hänellä ei ollut ruokaa eikä turvapaikkaa.” (Tuulio 1966: 221.)

Sophie Mannerheim otti omiin nimiinsä lainaa ja osti harmaaksi maalatun puutalon Kallioista, osoitteesta Toinen Linja 19. Täällä hänen Lastenlinnaksi ristimä talo aloitti toimintansa kesäkuussa 1918. (Tuulio 1966: 221.) Arvo Ylpön palatessa Saksasta Suomeen muutamaa vuotta myöhemmin tuli hänestä Lastenlinnan lääkäri ja Saksassa lastenhoitoa harjoittelemassa ollut sairaanhoitaja Toini Leikola asettui hoitamaan Lastenlinnan johtajattaren tehtäviä. (Tuulio 1966: 223.) Alkuaan osattomimpien lasten ja heidän äitiensä turvakodiksi perustetun Lastenlinnan toimintamuodot laajenivat ja Suomen ensimmäinen neuvola sai alkunsa talon halkokellarissa vuonna 1922. (Benson 1973:34). Neuvola-sanan keksi vuonna 1935 Arvo Ylpön opiskelutoveri Viljo Rantasalo (Maitopisarayhdistyksestä neivolaksi).

Neuvola oli perustamisestaan lähtien suosittu, maksuton ja kaikille avoin palvelu, jossa seurattiin lapsen kehitystä kouluikään saakka. Neuvola johti lääkäri, jonka ohjauksessa terveysisä seurasi lasten kehitystä ja opasti terveen lapsen hoitoon liittyvissä asioissa. Lääkärin luona lapset kävivät harvemmin, yleensä rutiinitarkastuksissa sekä

saamassa hoitoa sairauksiinsa. Neuvolassa tehty työ oli alusta asti tuloksellista: imeväiskuolleisuus, eli ensimmäisen elinvuotensa aikana kuolleiden lasten määrä, laski kolmessa vuodessa neuvolan lähialueilla 15 prosentista kolmeen prosenttiin. Hyvät tulokset innostivatkin tekemään aloitteita neuvoloiden perustamiseksi myös muille paikkakunnille. Aluksi aloitteita tehtiin tehdaspaikkakunnille, mutta maaseutujen kunnat tulivat nopeasti mukaan. Kunnallisten viranomaisten ja Mannerheimin lastensuojeluliiton osastojen välillä tehtiin yhteistyötä jakamalla palkkojen ja tilojen aiheuttamia kustannuksia. Tosin joillakin paikkakunnilla koko neuvola oli kunnallinen. (Maitopisarayhdistyksestä neuvolaksi.) Mannerheimin lastensuojeluliitto, Samfundet Folkhälsan i Svenska Finland, Maitopisarayhdistys sekä Suomen Huolto ry pitivät monella paikkakunnalla yllä äitiys- ja lastenneuvolatoimintaa. (Haatanen - Suonoja 1992: 391).

Ensimmäinen äitiysneuvola perustettiin Helsingin yliopiston Naistautien poliklinikan yhteyteen vuonna 1926. Alusta saakka neuvolassa suoritettujen töiden tulokset näyttivät varsin lupaavilta ja kannustivat jatkamaan ja kehittämään tätä uutta työmuotoa kansanterveyden hyväksi. Ensimmäisen toimintavuoden aikana neuvola oli auki 31 kertaa ja vastaanotoilla kävijöitä oli kaikkiaan 144. Äitiysneuvolatyöhön osoitettujen varojen puute hidasti neuvolatoiminnan siirtymistä maaseudulle. Vuonna 1935 oli äitiysneuvoloiden lukumäärä maassamme kuitenkin kohonnut jo kahteenkymmeneen. Vapaaehtoisjärjestöjen työ loi pohjaa neuvolajärjestelmälle ja vaikka äitiyshuoltotyön järjestäminen ja aloittaminen olivat pääasiassa yksityisten henkilöiden työn tulos, ovat varsin suurta työtä tällä alalla tehneet vapaaehtoisjärjestöt, joista ennen muuta mainittakoon Mannerheimin lastensuojeluliitto. (Hänninen 1965: 230 - 231.)

Vielä 1930-luvulla lapsen tulon ei valmistauduttu, vaan valmistautumista tärkeämpänä pidettiin raskauden piilottamista. Toisaalta uskottiin, että liika valmistautuminen toisi pahaa onnea. Äitiysavustuksen tavoitteena oli saada odottavat äidit hakeutumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa raskautta lääkärin, kättilön tai terveydenhoitajan vastaanotolle. Äitiyshuollosta odottavat äidit saivat raskauteen ja lapsen hoitoon liittyviä ohjeita sekä todistuksen raskaudestaan äitiysavustuksen ja -pakkauksen hakemista varten. Äitiyspakkaus joka sisälsi lapsen vaatteita ja hoitovälineitä houkutteli äidit neuvolan piiriin. (Svärd 2010:13.)

Laki kunnallisesta äitiys- ja lastenneuvolatoiminnasta sekä laki kunnallisista terveys- sarista ja kättilöistä hyväksyttiin eduskunnassa yksimielisesti 31.3.1944. Suomi oli täl-

löin sodassa ja monet neuvottelut sekä valmistelut käytiinkin pommisuojojassa ja evakuo-intipaikkakunnalla, mikä teki lakien käsittelystä ja hyväksymisestä ainutlaatuista. (Siivola 1984: 88.) Suomen sairaanhoitajaliiton puheenjohtaja Kyllikki Pohjala kuvaakin lain käsittelyä seuraavasti:

”Kun tällaiset tulevaisuuteen ratkaisevasti tähtäävät lakiesitykset, jotka vieläkin ovat päivän aiheita, annetaan sodan vaikeissa kamppailuissa, niin todella oli suomen kansalla uskoa tulevaisuuteen.” (Pohjala 1966: 125.)

6 Äitiyspakkauksen kehittyminen

Pula ja köyhyys näkyivät maaseudulla 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alkuvuosina, jolloin maatalousväestö velkaantui ja maatiloja pakkohuutokaupattiin. Lapsille ei ollut varaa eikä ollut tapanakaan hankkia vaatteita, vaan vastasyntyneet puettiin muilta jääneisiin vanhoihin vaatteisiin ja riepuihin. (Siipi 1967: 100-101.)

”Toimeeni tultuani alkoivat ne kurjat pulavuodet, jolloin hätä oli huutava. Kaikki, mitä miehet tienasivat, meni ruokaan eikä riittänytkään ja niin vaatepuoli jäi olemattomaksi. Muistan kun jouduin ensimmäiseen synnytyspaikkaan, joka oli pieni torppa ja potilas oli kaiken lisäksi huonekuntalainen. Potilas piti erottaa säkkikankaalla talon lasten ja muidenkin näkyvistä. Potilas makasi olkien päällä puulavitsalla ilman minkäänlaisia sänkyvaatteita, matto eli rökö peittona. Lapselle tuotiin isän paikattu paita, joka oli lapsen ainoa varuste. Ei auttanut muu kuin riisua päältään onneksi iso valkoinen hoitomekko, jonka revin ja siihen käärin lapsen.” (Lohi V.)

Kättilö Veera Lohi työskenteli kätilönä Pohjois-Suomessa 1920-luvulta lähtien, jolloin köyhyys ja sosiaaliturvan puuttuminen oli yhteiskunnallinen ongelma. Sosiaalipoliittisia vertailuja tehtiin eri maiden välillä jo 1920-luvulla ja tämä loi painetta sosiaaliturvan kehittämiseen myös Suomessa. Sosiaalipoliitikan huomio kiinnittyi väestökysymykseen ja siinä perhepolitiikkaan. (Haatanen 1992: 33.) Äitien ja lasten huonoa yhteiskunnallista asemaa pidettiin kohtuuttomana. Laki asetti äidille neljän viikon työkiellon synnytyksen jälkeen tarjoamatta muuta toimeentuloa, jolloin perheiltä puuttui perustarpeita, kuten vaatteita ja vauvan hoitotarvikkeita. (Kytölä 2012: 28.) Tätä epäkohtaa pyrki aluksi korvaamaan vapaaehtoinen avustustoiminta sekä myöhemmin laki äitiysavustuksesta ja äitiyspakkaus.

6.1 Kiertokori

Äitiyspakkauksen edeltäjä, kiertokori, kehiteltiin 1920-luvulla vähävaraisten perheiden auttamiseksi. Kiertokoreihin kerättiin liinavaatteet, vauvan vaatteita ja pesuvälineet, jotta äideillä olisi vauvan syntyessä käytettävissään edes välttämättömimmät tarvikkeet tämän hoitoa ja huolenpitoa varten. Periaatteena oli, että korit palautettiin, tarvikkeet huollettiin ja korit annettiin seuraaville tarvitsijoille. (Hänninen 1965: 232.)

Kiertokoritoiminnan aloitti Mannerheimin lastensuojeluliiton Haminan osasto vuonna 1922. Seuraavana vuonna kiertokoreja jakoi 28 osastoa ja viiden vuoden kuluttua 180 osastoa. (Maitopisarayhdistyksestä neuvolaksi.) Mannerheimin lastensuojeluliitossa valmistettiin kaksi mallivaatesarjaa ohjeeksi kiertokoreihin valmistettavia vaatteita varten. Näistä toinen oli tarkoitettu 0-4 kuukauden ikäisille vauvoille ja toinen 5-10 kuukauden ikäisille vauvoille. Koreja varten valmistetut mallivaatteet lahjoitettiin liiton paikallisosastoille, jotka valmistivat mallien mukaan lisää vaatteita. (Korppi - Tommola 1990: 63.) Terveysisaret ja kättilöt huolehtivat korien jakelusta vähävaraisiin perheisiin. (Korppi - Tommola 1990: 63; Hänninen 1965: 232.)

Kiertokoritoiminta saavutti suosiota paikallisyhdistysten toiminnassa monestakin syystä. Kiertokorit olivat melko vähäisin voimavaroin koottavissa ja työhön oli helppo ryhtyä, koska kokoaminen oli käytännöllistä ja tältä osin perinteisen hyväntekeväisyystyön kaltaista. Myös auttamisen tulos oli helposti ja nopeasti nähtävissä. (Maitopisarayhdistyksestä neuvolaksi.) Toisinaan kiertokorien saaminen takaisin, vaatteiden huolto ja uudelleen kierrättäminen tarvitseville oli vaikeaa, sillä perheillä oli jatkuva tarve vauvan vaatteille. (Hänninen 1965: 232.)

Lastenlinnan museossa on esillä kaksi kiertokoria (kuva 2). Ne ovat pieniä, puusta pu-nottuja, kannellisia koreja, jotka sisältävät paitoja, irtokauluksia, sukkia ja sukkanauhoja, napavöitä, tossuja ja myssyn. Vaatteet ovat käsin ommeltuja ja osaan niistä on kirjailtu ”LLN”. Kiertokorien sisältö on runsas ja vaihteleva. (Sintonen: 2013.) Kiertokorien sisältö ei ollutkaan aina sama ja määritelty, vaan ne koottiin saatujen lahjoitusten ja materiaalien mukaan (Korppi-Tommola 1990: 63).

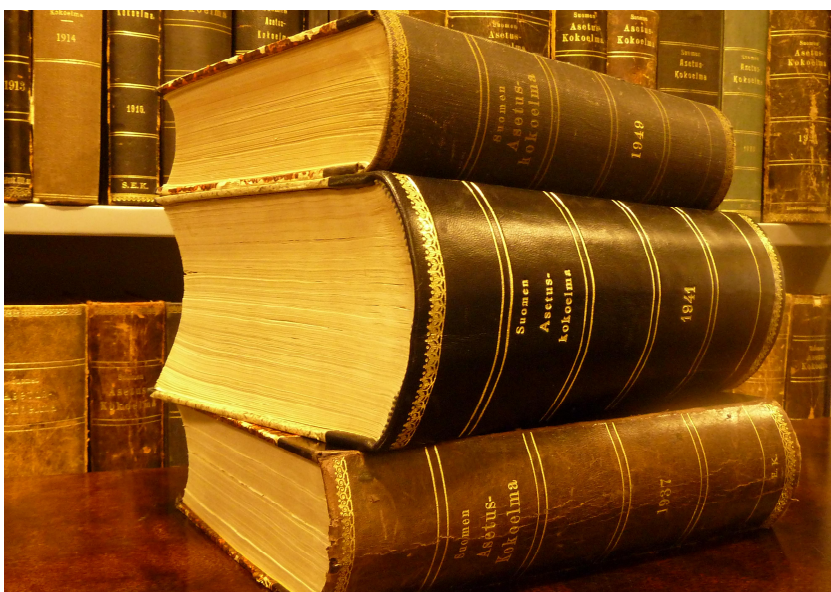
Kuva 2. Kiertokorit Lastenlinnan museossa.

Tultaessa 1930-luvun lopulle Mannerheimin lastensuojeluliiton keskustoimisto ei enää tukenut ja ohjannut kiertokoritoimintaa. Perheiden tarve vaatteille ja tarvikkeille jatkui, ja paikallisosastot jatkoivat toimintaa itsenäisesti. Kun laki äitiysavustuksesta säädettiin vuonna 1937, kiertokoritoiminta väheni ja muutti muotoaan ja monet paikallisosastot alkoivatkin tämän jälkeen valmistaa vaatteita leikki-ikäisille lapsille. Äitiyspakkauksen vaatteiden laadun heikentyessä sotavuosina 1940-luvulla paikallisosastot siirtyivät jälleen valmistamaan vaatteita vauvoille. (Maitopisarayhdistyksestä neuvolaksi.)

6.2 Laki äitiysavustuksesta

Laki äitiysavustuksesta säädettiin 24.9.1937. Tätä lakia voidaan pitää ensimmäisenä maassamme säädettynä väestöpoliittisena lakina, ja sillä on ollut tärkeä merkitys äitiyshuollon kehitykselle maassamme (Hänninen 1965: 232 - 233.) Lain mukaan naisen oli hankittava todistus raskaudestaan lääkäriltä tai kättilöltä sen kestänyttä vähintään seitsemän kuukautta tai jos todistuksen hankkiminen oli erityisen vaikeaa, hänen oli muulla tavoin todistettava raskautensa. Äitiysavustus voitiin myöntää myös synnytyksen jälkeen, kuitenkin viimeistään 30 päivän kuluttua synnytyksestä. Äitiysavustuslaki takasi avustuksen veroäyrin perusteella vähävaraisiksi määritellyille perheille. (Äitiysavustuslaki 322/1937 § 4.) Avustuksen suurus oli tuolloin 450 mk, joka vastasi kol-

masosaa teollisuustyöntekijän kuukausipalkasta (Äitiysavustuksen historia 2013). Avustus suoritettiin raha- tai luontoisavustuksena tai osittain kummassakin muodossa. (Äitiysavustuslaki 322/1937 § 4.) Avustuksesta 2/3 saatiin suorittaa luontoisetuina, kuten vaatteina ja tarvikkeina. Kunnan huoltolautakunta päätti, missä muodossa ja millaisissa erissä äitiysavustus hakijalle annettiin ennen synnytystä tai sen jälkeen. Jos oli perusteltua syytä epäillä, ettei raha-avustusta käytettäisi tarkoituksenmukaisesti, voitiin äitiysavustus kokonaankin antaa luontoisavustuksena. (Äitiysavustuslaki 322/1937 § 4.) (Kuva 3).

Kuva 3. Lakikirjat vuosilta 1937, 1941 ja 1949.

Lainmuutos äitiysavustuslakiin vuonna 1949 oli merkittävä kahdella tavalla. Ensinnäkin avustuksen saaminen ei enää ollut riippuvainen varallisuudesta ja toimeentulosta, vaan lähes kaikki äidit saivat sen. Laitoksissa olevat äidit eivät saaneet pakkausta, koska äidit ja lapset saivat sieltä kaiken tarvitsemansa. (Laki äitiysavustuksen muuttamisesta 347/1949 §.) Toiseksi lakiin lisättiin säännös, jonka mukaan naisen, joka halusi saada äitiysavustusta tuli viimeistään ennen raskauden neljännen kuukauden päättymistä käydä lääkärin, kättilön tai kunnallisen äitiysneuvolan vastaanotolla ja noudattaa tarkastuksessa annettuja neuvoja ja hoito-ohjeita. (Asetus äitiysavustuslain toimeenpanoasetuksen muuttamisesta 348/1949 §).

Vuonna 1977 lähtien myös vankiloissa ja laitoksissa olevat äidit ovat kuuluneet lain piiriin (Laki äitiysavustuslain muuttamisesta 1052/1976 § 1). Vuodesta 1990 alle vuo-

den ikäisen lapsen ottovanhemmat ja lapseksiottajat saivat oikeuden äitiysavustukseen (Laki äitiysavustuslain muuttamisesta 86/1990 § 2). Tässä laissa määritelty lasta koskeva ikäraja muutettiin vuonna 2002 18-ikävuoteen (Laki äitiysavustuslain muuttamisesta 783/2002 § 3).

7 Äitiyspakkauksen sisällöt

Luontoisavustuksesta eli äitiyspakkauksesta käytettiin nimitystä määräerä aina vuoteen 1979 saakka. Vuosien kuluessa on määräerien sisältö tarpeen ja aikakauden mukaan vaihdellut. Sotavuosina useista määräerien tarvikkeista kuten kankaista ja aluskumista oli puute. Luontoisavustukselle oli kuitenkin juuri tuolloin suuri tarve eikä siitä voitu luopua. Tällöin päädyttiin valmistamaan pakkauksessa olevat vaatteet ja muutkin tarvikkeet pääasiassa paperista kangaspulasta johtuen. (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 20-35.)

Sosiaaliministeriö hoiti tavaroiden tilaamisen äitiyspakkauksen määräeriä varten vuoteen 1960 asti. Tärkeimpiä pakkausten sisällön toimittajia olivat vuodesta 1938 vuoteen 1960 asti OTK eli osuustukku-kauppa i.l. ja Lassila & Tikanoja. Vuonna 1960 pakkauksen määräerien toimittaminen siirtyi Valtion hankintakeskukselle. Vuodesta 1994 pakkauksen tilaamisen ja toimittamisen on hoitanut Kela. (Okko 1998: 26-27.)

7.1 Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1938

Vuonna 1938 luontoisavustus jaettiin määräerinä, joita oli kolme erilaista: Numero 1 äidille ja lapselle, numero 2 lapselle ja numero 3 äidille. Määräeriä voitiin antaa vaihtoehtoisesti tai ryhmitellen, esimerkiksi numero 1 ja 3 tarpeen mukaan (taulukko 1). (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 21.)

Taulukko 1. Äitiysavustuksen määräerät vuonna 1938.

Numero 1: äidille	Numero 2: lapselle	Numero 3: äidille
2 lakanaa	4 napavyötä	2 lakanaa
2 pyyhinliinaa	4 paitaa	3 pyyhinliinaa
1 m sideharsoa	4 nuttua	1½ m sideharsoa
½ kg selluloosavanua	8 housuvaippaa	½ kg selluloosavanua
	2 ruokalappua	
	2 pesulappua	
	1 kylpylakana	
	1 kumialusta	
	3 pyyhinliinaa	

Määräerien sisällöstä päätti sosiaaliministeriö. Alusta asti pakkaukseen kelpuutettiin vain käytännölliseksi ja terveelliseksi katsottava sisältö. Lastenvaatemalleista kuultiin monia asiantuntijoita. Neuvotteluja käytiin myös monista muista tarvikkeista, kuten kalkki- ja vitamiinitableteista, kahvista ja saippuasta. Kahvia pidettiin erittäin tarpeellisenä väsyneille äideille, mutta ajateltiin, että sitä voi ostaa äitiysavustuksen rahoavustuksella, samoin kuin kalkki- ja vitamiinitablettejakin yksilöllisen tarpeen mukaan. Määräeriin sisältyi myös useana vuotena lahjatavarana saippuaa (Amerikan Punaisen Ristin antamaa saippuaa ja Suomen Huollon lahjana saippuaa). Pakkauksessa oli myös pieni kirjanen "Äidille", jossa annettiin neuvoja ja ohjeita lapsen hoidosta ja äidin omasta terveydestä huolehtimisesta. (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 20-35.)

7.2 Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1955

Vuonna 1955 äitiyspakkkaus sisälsi lasten vaatteita, kapaloვაippoja, housuvaippoja sekä pyyheliinoja ja lakanan sekä lapselle että aikuiselle (taulukko 2 ja kuva 4). Lisäksi äitiyspakkauksessa oli vauvalle patja ja vauvan hoitotarvikkeita. (Leidenius-Turpeinen 1957: 87). Äitiyspakkauksen vaatteet olivat valkaisematonta tai valkoista puuvillaa. Ensimmäiset trikoovaatteet, jotka tulivat pakkaukseen, olivat nuttu vuonna 1948 ja pikuhousut vuonna 1950. Vaatteet olivat yksinkertaisia ja äidit koristelivat niitä kirjonnalla.

Äidille tarkoitetut tekstiilit jäivät pois määräeristä 1950-luvun loppuun mennessä. (Okko 1998: 1).

Taulukko 2: Äitiysavustuksen määräerät vuonna 1955. Määräerä A (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 23). Määräerä B (Okko 1998:124-125).

Määräerä A:	Määräerä B
Kangasvarusteita:	Kangasvarusteet:
2 kpl nuttuja, flanelli	1 nuttu, trikoo
4 kpl kapalovaippoja	2 housut, trikoo
4 kpl paitoja, printers	1 paita, printers
6 kpl housuvaippoja, printers	2 kapalovaippaa, flanelli
1 kpl lakana	2 housuvaippaa, printers
1 kpl röyhelö	2 pyyheliinaa
2 kpl pyyheliinoja	1 lakana, lasten, printers
1 kpl sidekangasta 2 m	1 lakana, aikuisten
1 kpl peite	1 kylpypyyhe, vohvelikangas
Paperivarusteita:	Muut varusteet:
1 opaskirja	3 bitumialustaa
15 kapaloa, pyyheliinakreppiä ja vanity-paperia	1 opaskirja "Äidille"
5 alustaa kreperoitua bitumipaperia	1 "Ryhtiaapinen"
5 arkkia kreppipaperia	2 saippuaa
1 kpl paperipatja	1 ihovoide
1 kpl säilytyspussi	5 hakaneulaa
1 pkt nenäliinoja	1 pesuvati
1 kpl seimi	1 pkt selluloosavanua
1 kpl saippuota Suomen Huollon lahjana	10 terveystidettä
	1 äitiysavustusnimike
	1 laatikko, pahvia
	1 sisällysluettelo

Vuodesta 1942 lähtien määräeriin sisällytettiin pahvinen vuodekori paperipatjoineen. Vuodekorin tarkoitus oli suojata vastasyntynyttä tartunnoilta, koska sodan aikana olivat monet äidit ja lapset eläneet ahtaudessa ja tilapäisasunnoissa. (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 20 - 35.) Pahvinen vuodekori sisältyy pakkaukseen edelleenkin.

Kuva 4. Äitiyspakkaus vuodelta 1955 (Hoitotyön koulutuksen museo).

7.3 Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1978

1970-luvun alussa kangasvaatteet jäivät kokonaan pois äitiyspakkauksesta ja tilalle tulivat trikoo- ja joustofroteevaatteet. Vaatteita alettiin valmistaa värillisinä ja kie-taisupaidat sekä potkuhousut ja potkukuput tulivat pakkaukseen. (Hänninen - Nummelin - Teerijoki 2008: 49-50.) Peite vaihtui makuupussiksi ja pussilakana tuli lakanan rinnalle. (Okko 1998: 1). Kertakäyttövaipat yleistyvät, mutta myös sideharsovaipat kuuluivat edelleen pakkaukseen (taulukko 3 ja kuva 5). Äitien työssäkäynti yleistyi 1970-luvulla ja pakkauksen vaatteilta vaadittiin helppohoitoisuutta ja käytännöllisyyttä. (Hänninen ym. 2008: 69-71.)

Taulukko 3. Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 1978 (Hoitotyön koulutuksen museo).

Tekstiilitavarat:	Muut varusteet:
4 kpl paitoja, trikoo	1 kpl patjoja 43x70x4 cm
3 kpl nuttuvia, trikoo	1 kpl muovisuojauspatjaan
7 pr housuja, trikoo	1 kpl hapanselluloosa-alustoja
4 pr potkuhousuja, trikoo	1 kpl vauvanalusta
2 kpl potkupukuja, trikoo	1 kpl lastenhoitoalustoja, 65x55 cm
1 kpl lasten päähineitä, trikoo	1 ptk lastenvoidetta
12 kpl housuvaippoja, vauvanvaippa-kangas	1 pkt kertakäyttövaippoja á 10kpl
1 kpl kylpypyyhkeitä, frotee, 100x70 cm	1 kpl hiusharjoja
2 kpl lasten lakanoita, printers, 90x130 cm	1 pss selluvanulappuja ihonpuhd.
1 kpl pussilakana, printers, kelt., 85x118 cm	1 kpl pesuvateja
1 kpl huopia 75x100 cm	1 kpl kynsisakset
1 kpl peite/makuupusseja	2 kpl lasten saippuoita
	1 kpl kylpylämpömittareita
	1 pkt hoitoliinoja á 5kpl
	1 pss sidevanua
	1 kpl lasten vesipulloja
	1 kpl pulloharjoja
	2 pkt terveyssiteitä
	1 pkt kondomeja
	1 kpl käärepaperia
	1 kpl pakkaus (vuode-) laatikoita

Vauvojen pulloruokinta oli yleistä 1970-luvulla. Vuosikymmenen alussa äitiyspakkaus sisälsi pulloja ja tutteja, jotka poistettiin pakkauksesta vuosikymmenen puolivälissä. Hoitotyön koulutuksen museossa oleva äitiyspakkaus on vuodelta 1978 ja se sisältää vesipullon sekä pulloharjan. Äitiyspakkauksen sisältämistä kondomeista ja niiden soveliaisuudesta käytiin 1970-luvulla keskustelua, mutta tästä huolimatta kondomit säilyivät äitiyspakkauksessa. Vuonna 1978 äitiyspakkauksen väreinä olivat sininen, keltai-

Taulukko 4. Äitiyspakkauksen sisältö vuonna 2014 (Kela 2014).

Ulkohaalari 68-74 cm. Lämpörukkaset ja -töppöset	Patja 70 x 42,8 x 4 cm. Patjansuojus 45 x 73 cm
Peitemakuupussi 95 x 95 cm	Aluslakana 90 x 150 cm
Kevyt toppapuku 70 cm	Peite 80 x 120 cm
Villahaalari 70 cm	Pussilakana 85 x 130 cm
Neulemyssy 44 / 48 cm	Kylpypyyhe 85 x 85 cm
Myssy 60 cm	Ruokalappu
Kypärämyssy 60 cm	Kestovaippahousu ja kaksi imuosaa 3-8 kg
Sukkahousut 62-68 cm. Sukat ja lapaset 19-21	Hiusharja Hammasharja. Kylpylämpömittari. Hoitovoide 100 ml. Kynsisakset.
Body ja potkuhousut 50 cm	2 sideharsovaippaa 70 x 70 cm
Body ja potkuhousut 60 cm	Kestoliivinsuojat
Body 70 cm	Terveysseiteet 10 kpl
Potkuhousut 60 cm	Kondomit 6 kpl
Kietaisubody 50 cm	Kuolalappu
Potkuhousut 50 cm	Loruttele sylitellen -kirja. Suomen- ja ruotsinkieliset tekstit, erillinen saamenkielinen käännös
Body 60 cm	Lelu
Potkuhousut 70 cm	Vuodelaatikko 70 x 43 x 27 cm
Body 60-70 cm	
Body 70 cm	
Puolipotkuhousut 50 cm ja 60 cm	
Puolipotkuhousut 70 cm ja 60 cm	
Potkupuku 70 cm	
Potkupuku 60 cm	

Äitiyspakkaus on säilyttänyt suosionsa, 95 % ensisynnyttäjäistä ottaa sen. Luontoisavustukselle vaihtoehtoinen raha-avustus on 140€ vuonna 2014. (Boxberg 2014.)

Äitiyspakkauksen laatikon ulkoasu uusittiin järjestämällä suunnittelukilpailu yhteistyössä Kelan ja Aalto-yliopiston opiskelijoiden kanssa vuonna 2011. Uusi, kilpailun voittanut design-laatikko on värikäs ja kuviollinen (kuva 6). Se esiteltiin osana World Design Capital 2012 -ohjelmistoa ja otettiin käyttöön samana vuonna. (Aalto-yliopisto 2012.)

Kuva 6. Äitiyspakkaus vuodelta 2014 (Kela).

8 Äitiyspakkauksen merkitys terveyden edistämistyössä

Äitiysavustus on ennaltaehkäisevää sosiaali- ja terveydenhuoltotyötä. Äitiyspakkauksesta saaduilla vaate- ja lastenhoitovaruksilla on ja on ollut vaikutusta lasten ja perheiden terveyteen.

Ensimmäisellä vuosikymmenellään äitiyspakkaus ohjasi äitejä lastenhoidossa ja toi äitiysavustusta hakevat naiset jo alkuraskaudessa neuvoloihin. Äitiysavustus ylläpiti äidin terveyttä ja työkykyä sekä korvasi raskauden ja synnytyksen aikaisia ansiomenehtyksiä. Se katsottiin kotikasvatusta tukevaksi lastensuojelutyöksi. Äitiyspakkauksesta saadut tarvikkeet olivat pulavuosina korvaamattomia ja huomattiin, että äitiysavustuksiin käytetyt melko huomattavat varat eivät olleet menneet hukkaan. (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 14-15.)

”Aikuisten lakana, kaksi pyyheliinaa ja vauvan kylpypyyhe kuuluivat pitkään pakkauksen sisältöön. Lakana oli tarkoitettu kotisyntymyksiä varten. Monissa kodeissa ei ollut sotien jälkeen liinavaatteita riittävästi. Kankaita ei saanut ostaa pitkiin aikoihin, vaikka ostokortissa olikin kuponkeja.” (Grönroos 1993: 107.)

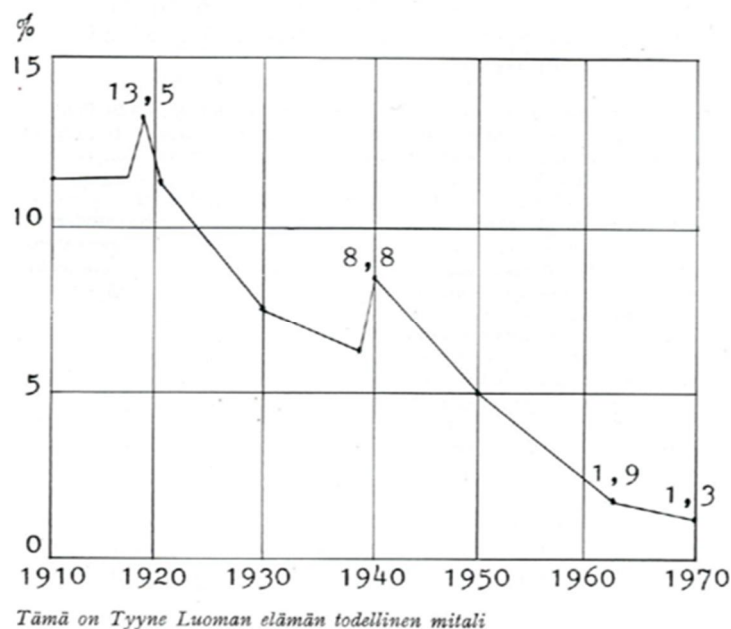
Kätilö Anna Luoto kuvaa äitiyspakkauksen merkitystä omassa työssään 1940-luvun lopulla:

”Rupesin laittamaan synnytysvuodetta kuntoon. Kun otin peitonretkuja pois sängystä, huomasin, ettei siinä ollut lainkaan patjaa, pelkkiä vanhoja ryysyjä, takkien ja sarkahousujen ketkuja vain. Lakanaa ei ollut olemassakaan. Mistäs otat edes paljaita olkia alle? Koetin tasoitella niitä rytkyjä minkä taisin ja levitin niiden päälle äitiyspakkauksesta ottamani lakanan. Kuinka kiitollinen olinkaan tuosta valtion lahjasta”. (Luoto 1991: 83 -84).

Suomalaisten keskimääräinen elinikä pidentyi 1930-lukuun mennessä 56 vuoteen (Haatanen 1992: 31-32). Kuolleisuuden väheneminen ja eliniän piteneminen selittyvät suurelta osalta teollistumiseen ja sen aikaansaamaan kehitykseen liittyvillä tekijöillä, kuten sosiaalisilla uudistuksilla ja elintason paranemisella.

Terveydenhuollon kehityksen myönteisten kansanterveydellisten vaikutusten katsotaan usein ilmenevän parhaiten imeväiskuolleisuudessa. Imeväiskuolleisuuden alueelliset

erot 1930- ja 1940-luvulla vastasivat selvästi alueen terveydenhuollon palvelujen saatavuutta ja elintasoa. (Bäckman 1992: 534-535.) Imeväiskuolleisuus alkoi tasaisesti laskea 1920-luvulta alkaen lukuun ottamatta sotavuosia 1939-1944 (kuva 7) (Benson 1973: 43-44).

Kuva 7. Imeväiskuolleisuus (Benson 1973: 44).

Äitiyspakkauksen 10-vuotisjuhlavuonna 1947 havaittiin, että kuolleena syntyneiden lasten lukumäärä oli pienentynyt ja pikkulasten kuolleisuus ensimmäisenä ikävuotena oli selvästi laskenut. (Valtion lahja Suomen äideille 1947: 14-15).

Itsenäisyyden alun neljä ensimmäistä vuosikymmentä terveydenhuolto kehittyi ja vakiinnutti toimintamuotojaan. Äitiys- ja lastenneuvolatoiminnan kehittäminen ja kunnanlääkärijärjestelmä olivat merkittäviä terveyden edistämiseksi tehtyjä toimia. Vuonna 1945 oli 86 % kaikista synnyttäneistä äideistä äitiys- ja lastenneuvoloitten kirjoissa ja vuonna 1960 osuus oli jo 95 %. (Bäckman 1992: 534 - 535.)

Äitiyspakkaus on säilyttänyt merkityksensä kaikilla vuosikymmenillä. 1970-luvulla äitiyspakkaus helpotti työssäkäyvien äitien vauvan tulon valmistautumista tarjoamalla helppohoitoisia ja valmiita lastenvaatteita. Pakkauksessa olevat kondomit edistivät synnyttäneiden äitien terveyttä ehkäisemällä tulehduksia ja muistuttamalla ehkäisyn tarpeesta.

Kunnallisia neuvolapalveluita käyttää nykyään lähes 100% perheistä ja äitiyspakkauksen ottaa 95% ensisynnyttäjäistä. (Äitiyspakkaus 2014). Äitiysavustuksen saavat edelleen kaikki ennen 16 raskausviikkoa neuvolassa käyneet, jotka kuuluvat suomalaisen sosiaaliturvan piiriin. Äitiyspakkauksen sisältö on pysynyt korkealaatuisena ja tarpeellisenä kuitenkin aikaansa seuraten.

Nykyään raskauden, synnytyksen ja lapsen ensimmäisen vuoden kustannuksia korvaavat äitiys-, isyys- ja vanhempainraha, jotka ovat tulosidonnaisia. Äitiyspakkaus, joka on kaikille tarkoitettu tulotasosta riippumatta, vähentää lapsiperheiden välistä eriarvoisuutta. Äitiyspakkaus edistää terveyttä esimerkiksi tukien imetyksessä ja ohjaamalla lapsen hoidossa. Äitiyspakkaus on edelleen suosittu, koska se on helppo tapa hankkia vauvalle välttämättömät ensivarusteet, se ilahduttaa ja sen saaminen kuuluu jo perinteenä vauvan odotukseen.

9 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Historiallinen tieto on merkityksellistä, koska se antaa uusia näkökulmia tämän päivän hoitotyöhön ja samalla selittää toimintatapoja ja käytänteitä. Historia antaa syvempiä merkityksiä toimintatavoillemme. (Tallberg 1997: 187.) Opinnäytetyömme aihe noudattaa tutkimustyön eettisiä periaatteita, koska se on merkityksellinen, uusia näkökulmia avaava ja asioiden välisiä yhteyksiä selittävä.

Historiantutkijalla on oltava näkemys siitä, mitä hän haluaa tutkia. Varsinaisten tutkimuskysymysten asettelu tapahtuu kuitenkin lähteiden ja aineiston pohjalta sekä tarkentuu tutkimusprosessin kuluessa. Kyseisen ajanjakson yleiseen historiaan perehtyminen lisää opinnäytetyön luotettavuutta ja eettisyyttä. Lukeminen, kirjoittaminen, aineiston erittely ja tulkinta muodostavat prosessin, jossa kaikkia osa-alueita työstetään samanaikaisesti. (Tallberg 1997: 195.) Historiantutkimuksessa lähteenä voidaan käyttää kirjallisuuden lisäksi myös valokuvia, esineitä ja haastatteluja. Erityyppisten lähteiden käyttö harkitusti elävöittää käsitystä historiasta. (Tallberg 1997: 196.)

Historiallisia lähteitä käytettäessä ja historiallista tutkimusta tehtäessä on huomioitava sattumanvaraisuus siinä, mitkä historialliset lähteet, esineet ja kuvat ovat säilyneet nykypäivään. (Tallberg 1997: 196.) Lähteitä on syytä lukea vertaillen mahdollisia ristiriitoja

niiden välillä. Niin kauan kuin lähteessä oleva tieto näyttää sopivan yhteen kaikkien muiden tunnettujen seikkojen kanssa, voi sitä ilman erityistä kriittistä tarkastelua käyttää. Aineiston kriittinen tarkastelu jatkuu koko työn ajan. (Renvall 1965: 165.) Koska historiallisten lähteiden säilymiseen liittyy sattumanvaraisuutta, on tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista perehtyä useisiin lähteisiin. Hyvään tutkimusetiikkaan kuuluu sattumanvaraisuuden tiedostaminen ja kertominen lukijalla.

Lähdekritiikissä on tärkeää huomioida asiakirjan tehtävä ja asema omana aikanaan sekä se, mihin seikkoihin asiakirjalla on haluttu vaikuttaa, mitkä ovat olleet kirjoittajan päämäärät ja motiivit. Nämä asiat vaikuttavat siihen, miten paikkansapitävinä lähteessä mainittuja asioita voidaan pitää ja miten tarkasti ne vastaavat todellisuutta. Ulkoiseen lähdekritiikkiin kuuluu lähteen sijoittaminen oikealle paikalleen historialliseen todellisuuteen. Sisäiseen lähdekritiikkiin kuuluu lähteessä olevien tietojen todellisuuspohjan selvittäminen, paljonko noissa tiedoissa on lähteen tehtävän tai aseman vaikutusta ja paljonko on tietoa, joka perustuu siihen todellisuuteen, josta lähde puhuu. (Renvall 1965: 166.) Opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta lisää lähdetietojen huolellinen merkitseminen. Tekstiviitteet ja lähdeluettelo mahdollistavat asiakirjojen tarkastelun ja lähdekritiikin lukijalle.

Historiallisia lähteitä käytettäessä on varmistuttava siitä, että lähteet eivät vahingoitu. Työskentelytapojen eettisyyttä osoittaa myös se, että jakaa tietämyksensä ja tuloksensa kaikkien käytettäväksi. Historiallisen aineiston tulkinnassa on oltava avoin, kunnioitettava ja objektiivinen, koska ei ole tarkoitus arvostella menneisyyttä tai tulkita lähteitä toiveidensa mukaan. (Tallberg 1997: 201.)

Olemme valinneet opinnäytetyömme lähteiksi luotettavina pitämiämme kirjoja sekä materiaalia. Olemme etsineet alkuperäiset kirjalliset lähteet ja tutustuneet museoesineisiin käymällä museoissa sekä dokumentoimalla käyntimme valokuvin ja kirjauksilla vieraskirjaan. Näin olemme halunneet varmistaa paitsi tiedon oikeellisuuden ja myös työskentelytapojemme eettisyyden. Useamman tekijän perehtyminen aineistoon ja yhdenmukaiset havainnot siitä lisäävät työn objektiivisuutta.

Varmistaaksemme työskentelytapojen luotettavuuden käytimme opinnäytetyöstä vastaavan opettajan ohjausta koko työskentelymme ajan. Pidimme päiväkirjaa ohjausta paamisistamme, museovierailuistamme sekä opinnäytetyöprosessista.

10 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata äitiyspakkauksen syntyä sekä yhteiskuntaa ja niitä tapahtumia, jotka mielestämme vaikuttivat siihen, että maassamme säädettiin laki äitiysavustuksesta ja äitiyspakkaus syntyi. Tarkoituksena oli kuvata äitiyspakkausta ja tuoda esiin sen merkitys terveyden edistäjänä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli koota tietoa äitiyspakkauksen syntyhistoriasta sekä sen merkityksestä terveyden edistämisessä. Opinnäytetyössä tuotetun tiedon tavoitteena on lisätä ymmärrystä äitiyspakkauksen historiasta. Opinnäytetyöhön koottua tietoa voidaan hyödyntää äitiyspakkauksen kehittämistyössä.

Käsittelimme aihetta 1900-luvun alusta ensimmäisen äitiyspakkauksen syntyhetkeen. Lisäksi esittelimme äitiyspakkausta sen sisältöä ja siinä tapahtuneita muutoksia vuosina 1938, 1955, 1978 ja 2014. Kuvasimme äitiyspakkausta tasaisin väliajoin eri vuosikymmeniltä ja pidimme tärkeänä kuvata sekä ensimmäisen että viimeisimmän pakkauksen sisältöä. Lisäksi halusimme mukaan Hoitotyön koulutuksen museossa olevan äitiyspakkauksen vuodelta 1978.

Suomessa havahduttiin 1930-luvulla syntyvyyden vähenemiseen. Perheitä alettiin tukea lapsen hankintaan liittyvissä kustannuksissa ja äitiysavustuksella pyrittiin parantamaan äidin ja lapsen toimeentuloa. Tätä ennen erityisesti vähävaraiset äidit jäivät synnytyksestä johtuen köyhäinhoidon ja yksityisen avustustoiminnan varaan. Suomesta haluttiin hyvinvointivaltio ja tätä mitattiin yleisen elintason nousulla. Terveystieteiden huoltoa haluttiin kehittää ja tehdä sosiaalipoliittisia uudistuksia.

Koimme äitiyspakkauksen historian selvittelyn mielenkiintoisena, antoisana ja myös ajankohtaisena aiheena. Oli kiinnostavaa selvittää, miten äitiyspakkaus on saanut alkunsa, miten idea oli lähtenyt kehittymään ja millaisia reittejä pitkin kehitys on kulkenut. Yhteiskunnallinen kehityksen merkitys äitiyspakkauksen historiassa ja terveyden edistämisessä oli tärkeä näkökulma työssämme. Historiallisen näkökulman lisäksi oli mielenkiintoista miettiä, millainen merkitys äitiyspakkauksella on nykyään perheille.

Äitiysavustuksen merkitys on muuttunut vuosikymmenien myötä. Ennen vähävaraisille äideille tarkoitettu avustus kuuluu nykypäivänä kaikille tulotasosta riippumatta.

”Työni aikana muuttui pakkauksen sisältö huomattavasti. Niukkuudesta tultiin uskomattomaan materiaaliseen hyvinvointiin. Pakkauksen sisältö on heijastellut yhteiskunnan muuttumista, muotia ja teollista kehitystä.” (Grönroos 1993: 107.)

Äitiys- ja lastenneuvolatyön toiminnan järjestämisen ja kehittämisen tuloksena lasten kuolleisuus on Suomessa pienimpiä koko maailmassa. Raskaana olevien äitien ja lasten terveys on hyvä.

”Pian sain nähdä numeroin, pylväin ja käyrillä, mitä merkitsee ennaltaehkäisevä äitiyshuolto. Se näkyi äitikuolleisuuden vähenemisenä, lähes loppumisena. Se ilmeni anemian, munuaissairauden (toxemia) kohonneen verenpaineen vähenemisenä äideillä. Sitä mukaa kun äitien terveys koheni, vähenivät myös lasten ongelmat. Keskosuus, pienipainoisuus, lapsikuolleisuus ym. vähenivät jyrkästi. Tilastot paranivat rinta rinnan neuvolatyön tehostuessa, siitä ei ollut epäilystäkään”. (Porkka-Helenius 2013: 43.)

Paitsi terveyteen äitiyspakkauksella oli ennen EU-lainsäädäntöä vaikutusta kotimaiseen työllisyyteen ja lastenvaateteollisuuteen. Nykyisin tiukat kilpailulainsäädökset estävät kotimaisten tuotteiden suosimisen. Vuoden 2014 äitiyspakkauksessa on vain kaksi täysin Suomessa valmistettua tuotetta, makuupussi ja peitto.

”Toivoisin, että pakkauksessa olisi mahdollisimman paljon suomalaisia tuotteita, jotta pakkauksella olisi myös työllistävä vaikutus. Äitiyspakkaus on kuitenkin sellainen suomalainen juttu, joten on sääli, jos sisältö tulee ulkomailta.” (Bogdanoff - Hämäläinen 2011.)

Nykyään vanhemmat saavat äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan muodossa taloudellista tukea lapsen syntyessä. Silti konkreettinen äitiyspakkaus on säilynyt.

”Jo pakkauksen saaminen ennen synnytystä ikään kuin konkretisoi vauvan tuloa. Oli hienoa tutkia mitä kaikkea paketissa onkaan. Moni pieni tarvike oli sellainen, jota en olisi itse huomannut tarvittavan.” (Ainutlaatuinen äitiyspakkauksemme 2013).

”Mahtavaa, kuinka paljon erilaisia tuotteita pakkaukseen mahtuu! Monia asioita emme olisi itse edes osanneet tai muistaneet ostaa, esim. kylpylämpömittari, ihovoide, kynsisakset jne.” (Bogdanoff - Hämäläinen 2011).

Äitiyspakkauksella on opetuksellinen arvo ja se toimii terveyden edistämisen työvälineenä. Äitiyspakkaus konkretisoi vauvan tarpeet ja tekee tilaa syntyvälle lapselle. Äitiyspakkaus pienine vaatteineen auttaa perhettä luomaan positiivisia mielikuvia syntyvästä vauvasta. Pakkauksessa oleva lelu ja lorukirja tukevat varhaista vuorovaikutusta vauvan ja perheen välillä. Äitiyspakkauksella on myös taloudellista arvoa perheille. Äitiyspakkauksen sisältämillä vaatteilla ja tarvikkeilla vauva pärjää tarvittaessa ensimmäisen elinvuotensa ajan.

Ekologisuus on huomioitu äitiyspakkauksessa entistä paremmin 2000-luvulla. Pakkaukseen on tullut kestovaippoja ja kestoliivinsuojia. Äitiyspakkaus heijastelee aikaansa ja yhteiskunnan arvoja, jonka vuoksi se on säilyttänyt suuren suosionsa vuodesta toiseen.

Opinnäytetyöhön koottua tietoa voidaan hyödyntää äitiyspakkauksen kehittämistyössä. Historiallinen tieto avaa uusia näkökulmia totuttuihin asioihin sekä selittää vallitsevia toimintatapoja ja käytänteitä. Historian tuntemus auttaa luomaan syvemmän ja laajemman käsityksen äitiyspakkauksesta sekä sen merkityksellisyydestä terveyden edistämistyössä eri vuosikymmenien aikana. Historiaa ymmärtämällä äitiyspakkaukselle osataan antaa sen ansaitsemaa arvoa.

Lyhyen historiikin sisällyttäminen äitiyspakkaukseen toisi sen syntyhetket myös nykyajan ihmisten tietoisuuteen ja avaisi uuden näkökulman tarkastella pakkauksen merkityksellisyyttä.

”Olet saanut äitiyspakkauksen, joka ensimmäisen kerran jaettiin Suomen äideille vuonna 1938. Äitiyspakkauksen sisältö on muuttunut ja vaihdellut vuosikymmenien aikana heijastellen yhteiskunnallisia muutoksia ja aikakauden oloja.

Äitiyspakkauksen vaatteet ja lakanat jouduttiin sotavuosina valmistamaan paperista, koska kankaista oli pulaa. Odottavaa äitiä varten pakkauksessa oli lakana 1950-luvun loppupuolelle saakka. Vielä tällöin osassa Suomea synnyttiin kotona ja lakanalla haluttiin suojata synnyttäjää tulehduksilta ja turvata hyvä hygienia synnytyksen hoidossa. Vuosikymmeniä äitiyspakkauksessa ollut emalinen pesuvati toimi vastasyntyneen omana, puhtaana kylpypaikkana. Vuonna 1942 äitiyspakkaukseen sisällytettiin pahvinen vuodekori vastasyntyneen nukuttamista varten. Tuolloin vuodekorin tarkoitus oli suojata vastasyntyntä sairauksilta, jotka sodan aikana helposti levisivät ahtaissa tilapäisasunnoissa. Nykyisessä äitiyspakkauksessa pestävät ja kierrätettävät sideharsovaipat ovat saaneet uuden muodon kestovaippoina ja röyhelökaulus on palannut äitiyspakkaukseen trikoosta valmistettuna kuolalappuna.

Muutoksista huolimatta äitiyspakkauksen tarkoitus on aina ollut hyvän alun turvaaminen vastasyntyneelle, tämän äidille ja perheelle. Toivomme, että se täyttää tämän tarkoituksensa edelleen ja auttaa vanhemmuuteen valmistautumisessa.”

Carita Ahmala, Nina Lauronen ja Minna Ukkonen

Lähteet

Aalto-yliopisto 2012. Eläköön hyvä alkua! - äitiyspakkauksen tarina historiasta nykypäivään 29.6.-2.9.2012. Verkkojulkaisu.
<http://www.aalto.fi/fi/current/events/aitiyspakkauksen_tarina_virke_galleria_2012/>.

Luettu 16.4.2014.

Ainutlaatuinen äitiyspakkauksen verkkojulkaisu 2013. Verkkodokumentti. <http://ohjelmat.yle.fi/akuutti/ainutlaatuinen_aitiyspakkauksen_verkkodokumentti>. Luettu 12.2.2014.

Anttila, Pirkko 2000. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Asetus äitiysavustuslain toimeenpanoasetuksen muuttamisesta 348/1949 §.

Benson, Inkeri 1973. Tyne Luoma terveydenhoitajatyön uranuurtaja. Eripainos sairaanhoidon vuosikirja X:stä.

Bogdanoff, Piia - Hämäläinen, Ulla 2011. Bodyt, potkarit ja perhevapaat. Äitiyspakkauksen tuloksia. Helsinki: Kela, Nettityöpapereita 22/2011. Verkkodokumentti. <http://www.lamk.fi/isanatyoelamassa/Documents/Bogdanoff+H%C3%A4m%C3%A4l%C3%A4inen_Bodyt,%20potkarit%20ja%20perhevapaat%20KELA%202011.pdf>. Luettu 12.2.2014.

Boxberg, Katja 2014. Äitiyspakkaus peittoaa yhä käteisen rahan. Helsingin sanomat. 26.2.2014. <<http://www.hs.fi/kotimaa/a1393309237848>>. Luettu 1.4.2014.

Bäckman, Guy 1992. Terveyspolitiikka Suomessa. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva: WSOY.

Grönroos, Anja 1993. Sydänääniä: Kätilö-terveydenhoitaja Anja Grönroos muistelee. Huittinen: Lauttapaino.

Haarala, Päivi - Tervaskanto-Mäentausta, Tiina 2008. Terveydenhoitaja ammattina. Teoksessa Honkanen, Hilka - Mellin, Oili-Katriina - Tervaskanto-Mäentausta, Tiina 2008: Terveydenhoitajan osaaminen. Helsinki: Edita Prima.

Haatanen, Pekka - Suonoja, Kyösti 1992. Suuriruhtinaskunnasta hyvinvointivaltioon. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: VAPK-kustannus.

Haatanen, Pekka 1992. Suomalaisen hyvinvointivaltion kehitys. Teoksessa Riihinen, Olavi (toim.): Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen. Juva: WSOY.

Helsti, Hilikka 2000. Kotisyntyneiden aikaan. Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista. Helsinki: Hakapaino Oy.

Henttonen, Maarit 2009. Kansakunnan parhaaksi. Suomalaiset naisten- ja lastensairaalat 1920-1940-luvulla. Porvoo: Bookwell Oy.

Hietakangas, Lydia 1949. Kätilön muistelmia. Lappeenranta: Etelä-Savon kirjapaino.

Hjerpe, Riitta 1988. Suomen talous 1860-1985. Kasvu ja rakennemuutos. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Hoitotyön koulutuksen museo. Metropolia ammattikorkeakoulu. Äitiyspakkaus vuodelta 1978. 25.3.2014.

Hoppa, Kerttuli 2010. Paarmuskoista koulutettuihin kätilöihin. Kunnankätilön työ sekä raskauden seurannan ja synnytyksen medikalisoituminen Pohjois-Suomessa vuosina 1900-1960. Pro gradu tutkielma. Turun yliopisto: Kansatiede.

Hänninen, Sisko-Liisa 1965. Kätilötyön vaiheita. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.

Hänninen, Ville - Nummelin, Juri - Teerijoki, Elina 2008. Retrovauvat. Suomalaista lasten historiaa. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.

Kankkunen, Päivi - Vehviläinen-Julkunen, Katri 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOY pro Oy.

Korppi-Tommola, Aura 1990. Terve lapsi -kansan huomen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto yhteiskunnan rakentajana 1920-1990. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino oy.

Kytölä, Minna Marika 2012. Vanhemmuuksia ja piilotettu lapsi - Vanhempainetuudet konstruktiona. Pro gradu tutkielma. Helsingin yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Laki äitiysavustuksen muuttamisesta 347/1949 §.

Laki äitiysavustuslain muuttamisesta 1052/1976 § 1.

Laki äitiysavustuslain muuttamisesta 86/1990 § 2.

Leidenius, Laimi - Turpeinen, Kaisa 1957. Kodin neuvokki, Odotuskuukaudet. Porvoo: WSOY.

Lohi, Veera. Kertomus työskentelystä kätilönä Pohjois-Suomessa 1920-luvulta 1950-luvulle. Kertomus perustuu kätilö Lohin Kätilöopistolle lähettämään kirjeeseen. (Hoitotyön koulutuksen museon kokoelmat).

Luoto, Anna 1991. Kun ei ollut rahaa, tehtiin lapsi. Kunnankätilö muistelee. Tampere: Tammer - Paino oy.

Maitopisarayhdistyksestä neuvolaksi. Korppi-Tommola, Aura. Helsingin Suomalainen Klubi. Verkkodokumentti. <http://www.ylppo.fi/maitopisarayhdistys_-_neuvolan_synty.> Luettu 10.3.2014.

Mamigo Bellablogit 2012. Verkkodokumentti.

<<http://mamigogo.bellablogit.fi/2012/06/30/elakoon-ap>>. Luettu 12.2.2014.

Niiranen, Anna 2004. Voiko kätilö tulla? Keuruu: Otavan Kirjapaino oy.

Okko, Päivi 1998. Kapalosta bodyyn. Tutkimus äitiyspakkauksen sisältämistä vaatteista ja tekstiileistä vuosina 1938 -1997. Pro gradu tutkielma. Helsingin yliopisto: Käsityön-opettajan koulutuslinja.

Parkkonen, Lea - Sinikari, Jari 1996. Pienten puolesta. Lastenlinna 75 vuotta. Helsinki: Yliopistopaino.

Pohjala, Kyllikki 1966. Kuljin tietäni. Porvoo: WSOY.

Porkka - Helenius, Aila 2013. Kätilön käsissä. Tuntevat kädet, kuunteleva sydän. Tampere: Juvenes Print.

Renvall, Pentti 1965. Nykyajan historiantutkimus. Porvoo: WSOY.

Riihola, Maiju 2010. Äidin sydäntä ja maitoa ei mikään voi korvata: Lastenhoitokäytännöt ja -suositukset neuvolajärjestelmän kehittymisen valossa 1920- ja 1930-lukujen Helsingissä. Pro gradu tutkielma. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Yhteiskuntahistorian laitos.

Siipi, Jouko 1967. Ryysyrannasta hyvinvointivaltioon. Sosiaalinen kehitys itsenäisessä Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Siivola, Ulla 1984. Terveys- ja kansanterveysystyössä. Porvoo: WSOY.

Sintonen, Ari. Lasten Linnan museo. Kiertokoreista äitiysavustuspakkaukseen kokoelma. 14.10.2013

Sorvettula, Maija 1998. Johdatus suomalaisen hoitotyön historiaan. Jyväskylä: Gummerus.

Sulkunen, Irma 1989. Naisen kutsumus. Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää.

Suomen Kätilöliitto 2010. Kätilökoulutuksen kehitys Suomessa. Verkkojulkaisu. <<http://members.suomenkatiloliitto.fi/kehitys.html>> Luettu 24.4.2014

Svärd, Laura 2010. Ohjeeksi tulevalle äidille. Vanhemmuuden ihanne valtion äitiysavustuksen ohjelehtien mukaan vuodesta 1937 vuoteen 1970. Pro gradu tutkielma. Turun yliopisto. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Kulttuurihistoria.

Tallberg, Marianne 1997. Historiantutkimusmenetelmä. Teoksessa Paunonen, Marita - Vehviläinen - Julkunen, Katri: Hoitotieteen tutkimusmetodiikka. Juva: WSOY.

Tauriainen, Sari 2013. Kuukauden esine - Toukokuu 2013. Vappukukka. Museovirasto. <http://www.nba.fi/fi/kansallismuseo/kokoelmat/kuukauden_esine_2013/vappukukka> Luettu 3.3.2014.

Terveyden edistämisen laatusuositus. STM. Julkaisuja 2006:19. s.15.

Terveydenhuoltolaki 1326/2003 § 3.

Tuulio, Tyyni 1966. Vapaaherratar Sophie Mannerheim. Porvoo. WSOY.

Vainio-Korhonen, Kirsi 2012. Ujostelemattomat. Kätilöiden, synnytysten ja arjen historiaa. Helsinki: WSOY.

Valtion lahja Suomen äideille 1947. Sosiaaliministeriö. Helsinki: KKn kirjapaino.

Äitiysavustuslaki 322/1937 § 4.

Äitiysavustuksen historia. Kela 2013. Verkkojulkaisu. <http://www.kela.fi/aitiysavustus-ja-aitiyspakkaus_aitiysavustuksen-historia>. Luettu 16.4.2014.

Äitiysavustus ja äitiyspakkaus. Kela 2013. Verkkojulkaisu. <http://www.kela.fi/raskaus_aitiysavustus-ja-aitiyspakkaus>. Luettu 24.9.2013.

Äitiyspakkaus. Kela 2014. Verkkojulkaisu. <<http://www.kela.fi/aitiyspakkaus>>. Luettu 31.3.2014.

Äitiyspakkaus 2014. Kuva. Kela. Verkkojulkaisu.

Äitiyspakkaus esillä New Yorkissa 2008. Verkkodokumentti. <<http://www.tohtori.fi/?page=1497210&id=2356245>>. Luettu 24.3.2014